

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2005 vp

Valtioneuvoston selvitys Lissabonin strategian välitarkastelusta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 27 päivänä lokakuuta 2004 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen Lissabonin strategian välitarkastelusta (E 84/2004 vp) sivistysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Suuri valiokunta on 10 päivänä joulukuuta 2004 lähettänyt jatkokirjelmän 1. (VNK 3.12.2004) asiassa E 84/2004 vp sivistysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Suuri valiokunta on 11 päivänä helmikuuta 2005 lähettänyt jatkokirjelmän 2. (VNK

10.2.2005) asiassa E 84/2004 vp sivistysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- kulttuurisihteeri Johanna Koponen, opetusministeriö
- johtava asiantuntija Hannele Pohjola, Elinkeinoelämän keskusliitto ry
- koulutuspoliittinen asiamies Petri Lempinen, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry.

Lisäksi valiokunta on saanut valtion tiede- ja teknologianeuvoston kirjallisen muistion.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Lissabonin strategian välitarkistus

Kevään Eurooppa-neuvostossa (22.—23.3.) keskitytään Lissabonin strategian välitarkistukseen. Välitarkistuksella pyritään vauhdittamaan strategian toimeenpanoa ja täsmentämään sen ydintavoitteita. Komissio antoi ns. kevät raporttinsa maaliskuun Eurooppa-neuvostolle 2.2.2005.

Komissio esittää, että uudistetun Lissabonin strategian tulisi keskittyä kasvuun ja työllisyyteen. Toimet rakentuisivat kolmen pääteeman ympärille:

- Euroopasta olisi tehtävä houkutteleva investointi- ja työskentely-ympäristö.

- Osaaminen ja innovaatiot olisivat kasvun perustana.
- EU:n tulisi luoda uusia ja parempia työpaikkoja.

Komissio nimeää kymmenen avainalaa, joilla unionin ja jäsenvaltioiden tulisi saavuttaa kyseiset tavoitteet ns. Lissabon-toimintaohjelman mukaisesti.

Väliraportissa käsitellään pk-yritysten roolia Euroopassa, sisämarkkinoiden laajentamista ja syventämistä, avoimien ja kilpailukykyisten markkinoiden varmistamista Euroopassa ja sen ulkopuolella, eurooppalaisen ja kansallisen sääntelyn parantamista, eurooppalaisen infra-

struktuurin laajentamista ja parantamista, tutkimus- ja kehittämistoimintaan suunnattujen investointien lisäämistä ja parantamista, innovaatioiden vauhdittamista, tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä sekä luonnonvarojen kestävän käytön edistämistä ja vahvemman eurooppalaisen teollisuusperustan luomista.

Uusien ja parempien työpaikkojen luomiseksi työn vetovoimaa tulee lisätä ja sosiaaliturvajärjestelmiä nykyaikaistaa sekä panostaa henkiseen pääomaan parantamalla koulutusta ja taitoja.

Lissabonin strategian hallinnointijärjestelmää (governance) ehdotetaan kehitettäväksi.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto esittää kannanottoja 11.2.2005 antamassaan jatkokirjelmässä. Suomi pitää komission esittämiä perusviestejä hyvinä. Lissabonin strategia vaatii uudistamista ja keskittymistä nykyistä harvempiin prioriteetteihin. Keskittymällä kasvuun ja työllisyyteen voidaan varmistaa EU:n taloudellinen kilpailukyky — tämä on välttämätöntä, jotta muut kestävän kehityksen elementit voidaan turvata myös jatkossa. Suomi yhtyy komission näkemykseen siitä, että keskittyminen nyt kasvuun ja työllisyyteen on sopuisuudessa sosiaali- ja ympäristötavoitteiden edistämisen kanssa.

Keskittyminen ehdotettuihin kolmeen pääteemaan ja strategian toimeenpanoon on tervetullut. EU:n tulee olla valmis vastaamaan avoimen kansainvälisen kilpailun haasteeseen. Tämä on nähtävä kannustimena, joka vahvistaa kilpailukykyä ja innovaatiotoimintaa. Samalla on panostettava avoimuuteen myös sisämarkkinoilla, jossa jäljellä olevia esteitä tavaroiden, palveluiden, työvoiman ja pääoman liikkuvuudelle on raivattava. Myös tiedon vapaata liikkuvuutta unionialueella, ja laajemminkin, on syytä painottaa.

Kilpailukyvyn vahvistamisessa on otettava huomioon pitkän aikavälin haasteet, jotka koskevat hyvinvointijärjestelmien rahoitusta ja julkisen talouden kestävyyttä. Uudistuksen onnistuminen edellyttää, että EU-alueen taloudellinen dynamiikka vahvistuu. Tämä edellyttää vuorostaan mm. makrotaloudellista vakautta.

Komission laatima erillinen Lissabon-toimintaohjelma asettaa konkreettisia tavoitteita EU:lle ja jäsenmaille komission nimeämällä kymmenellä avainalueella. Toimintaohjelma on kuitenkin liian laaja ja sisältää toimenpidesuosituksia, jotka ovat osittain päällekkäisiä ja erimitallisia. Eurooppa-neuvoston ei tulisi hyväksyä Lissabon-toimintaohjelmaa sellaisenaan, vaan se tulisi analysoida ja käsitellä Eurooppa-neuvoston jälkeen, jotta siihen voidaan jatkossa sitoutua.

Komission havainnot pk-yritysten merkityksestä ja keskeisistä keinoista yrittäjyyden tukemiseksi vastaavat Suomen näkemyksiä. Innovaatiivisten kasvuyritysten toimintaedellytyksiä tulee parantaa.

Valtioneuvoston kannanoton mukaan on muun muassa hyvä, että toimielimet velvoitetaan saamaan aikaan lainsäädäntöä komission mainitsemilla keskeisillä sisämarkkina-alueilla.

Suomi yhtyy komission ajatukseen siitä, että paremmalla sääntelyllä on myönteinen vaikutus taloudelliseen kasvuun, työllisyyteen ja tuottavuuteen. Sen lisäksi, että sääntelyn yksinkertaistamista aktiivisesti jatketaan, on kiinnitettävä myös enemmän huomiota markkinaperusteisten ratkaisujen kehittämiseen vaihtoehtoina sääntelylle. Komission ehdottamat hankkeet ovat kannatettavia. Vaikutusarvioinneissa on tasapuolisesti huomioitava taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset.

Komission priorisoimat toimet (puiteohjelma, 3 prosentin T&K-investointitavoite, T&K-valtiontuki uudistus) ovat oikeaan osuneita. Tutkimuspanosten lisäksi huomiota tulee kiinnittää myös tulosten parempaan hyödyntämiseen. Suomi on suhtautunut varauksellisesti verokannusteiden käyttöön omissa T&K-toimissaan, mutta voi tukea pyrkimystä selkiyttää niihin liittyviä periaatteita.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä koulutus ovat tärkeitä kilpailukykyä edistäviä toimia. Korkeakoulujen roolin korostaminen on hyvä asia, ja eurooppalaisten korkeakoulujen monimuotoisuus tulee nähdä vahvuutena. Lisäksi tulee korostaa korkeakoulutasoisen koulutuksen ja tutkimuksen laadun merkitystä eurooppalaisten korkeakoulujen vetovoiman lisäämiseksi. Myös

yhteistyötä yritysten ja korkeakoulujen välillä on tarpeen vahvistaa.

Innovation poles -ajatus näyttäisi lähtökohtaisesti hyvältä ja vastannee pitkälti Suomen osaa- miskeskusohjelmaa. Ehdotuksen sisällöstä tarvitaan kuitenkin lisätietoa.

Eurooppalaisen teknologiainstituutin luominen on uusi ja kunnianhimoinen ajatus. Kilpailukykyisen instituutin luominen EU:n toimesta ei ole välttämättä paras ratkaisu, ja asiasta tarvitaan lisätietoa tarkemman kannan määrittämiseksi.

Tieto- ja viestintätekniikan tärkeä merkitys on tuotu kevätraportissa hyvin esille. Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämisaste yrityksissä ja hallinnossa on kuitenkin tietyillä sektoreilla edelleen liian alhainen.

Myös tietoturvaan ja tietosuojaan liittyvät kehittämistarpeet tulisi huomioida laadittaessa toimenpiteitä Lissabonin strategian tavoitteiden saavuttamiseksi. Vain tätä kautta on mahdollista turvata uuden tieto- ja viestintätekniikan mahdollisimman tehokas käyttö ja laajempi hyödynnettävyys. Komission tulisi ryhtyä toimenpiteisiin eurooppalaisen tietoturvastrategian valmistelemiseksi.

Suomi suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti eurooppalaisiin teollisen tutkimuksen yhteistyökonsepteihin. Euroopan kilpailukyvyyn vahvistaminen edellyttää, että EU tukee aktiivisesti teknologisten innovaatioiden kehittämiseen ja käyttöönottoon liittyvää public-private-yhteistyötä. Eurooppalaiset teknologia-aloitteet ovat laaja ja kunnianhimoinen uusi t&k-yhteistyön

muoto, ja niiden käytännön toteuttamiseen liittyy paljon haasteita ja avoimia kysymyksiä. Suuriin eurooppalaisiin tuotantoa sisältäviin teollisiin hankkeisiin suhtaudutaan varauksellisesti.

Komission esittämiä avainalueita uusien ja parempien työpaikkojen luomiseksi pidetään pääosin hyvinä ja esitettyjä toimia voidaan tukea. Suomi tukee edelleen myös Wim Kokin edellisen työllisyysongelmaa käsitelleen työryhmän työn tuloksia, joista raportoitiin vuoden 2004 kevään Eurooppa-neuvostolle. Sen mukaisesti huomiota on syytä kiinnittää myös vero- ja etuusjärjestelmien yhteensovittamiseen, työmarkkinatukeen ja siihen liittyvien järjestelmien toimivuuteen.

Suomi painottaa, että riittävä sosiaalisten etuuksien taso ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen mahdollistavat ratkaisut ovat ennakkoehto sosiaaliseen osallisuuteen perustuvien työmarkkinoiden toiminnalle.

Huomiota tulee kiinnittää perustaitojen kehittämiseen ja siihen, että ammatillinen koulutus vastaa yritysten laadullisia osaamistarpeita.

Suomi pitää työvoiman liikkuvuutta tärkeänä osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi ja kiinnittää huomiota mm. työperäisen maahanmuuton edistämiseen ottaen huomioon kunkin jäsenmaan työmarkkinoiden tarpeet.

Suomi yhtyy komission näkemykseen jonka mukaan olemassa olevat toimet yhdessä jo muodostavat todellisen eurooppalaisen nuorisoaloitteen. Uusia prosesseja ei tarvita.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Vuonna 2000 asetetussa Lissabonin strategiassa keskeistä on kilpailukyvyyn vahvistaminen, täydytyöllisyyteen pyrkiminen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tukeminen. Konkreettisia toimenpiteitä vaaditaan strategian uudistamiseksi. Sen vuoksi välitarkistus on aiheellinen.

Kilpailukyvyyn ja tuottavuuden vahvistamisen kannalta keskeisiä strategian alueita ovat koulu-

tus sekä tutkimus- ja kehittämistoiminta. Suomi pitää ratkaisevan tärkeinä sisämarkkinoita koskevia uudistuksia. Valiokunta kuitenkin painottaa sitä, että Suomen tulee tukea taloudellisten tavoitteiden rinnalla myös Lissabonin strategian laadullisia tavoitteita. Kilpailukyvyyn edistäminen on tärkeää, mutta muita prosessiin olennaisesti vaikuttavia näkökohtia ei saa suoraviivaisesti alistaa taloudelle.

Työn tuottavuuden parantaminen edellyttää riittävää panostusta korkeakoulutukseen sekä tutkimus- ja kehitystoimintaan. On ponnistettava huippuosaamisen tuntuva ja pitkäjänteisen tukemisen hyväksi niin tutkimuksessa kuin korkeasteen koulutuksessakin, tinkimättä kuitenkaan koulutuksellisesta tasa-arvosta.

Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan siitä, että komission priorisoimat toimet tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta ovat oikeaan osuneita. Tutkimuspanosten lisäksi huomiota tulee kiinnittää myös tulosten parempaan hyödyntämiseen.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tiede- ja teknologianeuvosto on 4.2.2005 pitämässään kokouksessa käsitellyt Suomen julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellista kehittämistä. Tämän hankkeen taustalla ovat samat syyt, jotka vaativat jatkuvan huomion kiinnittämistä tiedon ja osaamisen ja niiden hyödyntämisen keskeisiin kysymyksiin myös EU:n tasolla:

- talouden ja teknologian globalisoituminen, joka näkyy selvimmin yritystoiminnan kansainvälistymisenä sekä työn ja tuotannon uusjakona,
- globalisaation avaamat uudet mahdollisuudet ja toisaalta myös uudet uhat ja haasteet, jotka koskettavat yhteiskuntaa toisin kuin aikaisemmin,
- elinkeino- ja yhteiskuntarakenteen jatkuva muutos, jolla yhteiskunnat ja taloudet pyrkivät ylläpitämään ja lisäämään vaurautta ja kansalaisten hyvinvointia uuden kansainvälisen työnjaon ja tietoyhteiskuntakehityksen oloissa ja
- tarve panostaa kilpailullisista tekijöistä johtuen entistä vahvemmin innovaatiodynamiikan parantamiseen. Samaan suuntaan vaikuttavat muutokset itse tutkimustyön luonteessa: ammattimaistuminen, yhteistyö ja verkottuminen, suuremmat yksiköt ja infrastruktuurit sekä kalliit tutkimuslaitteet.

Keskeinen haaste niin Euroopassa kuin Suomessa on kansainväliseen huippuun yltävän t&k-toiminnan vahvistaminen aloilla, jotka ovat kansantalouden, yhteiskunnan muun kehityksen ja

kansalaisten hyvinvoinnin kannalta kaikkein tärkeimpiä. Tähän tulee kaikilla yliopistoilla olla mahdollisuus.

Koulutuspolitiikan alueella Lissabonin strategia on jo johtanut edistykseen. Vuoden 2002 lopulla alkanut ammatillisen koulutuksen Kööpenhaminan prosessi on johtanut useisiin ministerineuvoston suosituksiin ammatillisen koulutuksen kehittämisessä. Työtä tehdään myös Koulutus 2010 -työohjelman puitteissa. Ministerineuvosto on hyväksynyt mm. yhteiset periaatteet muodollisen koulutuksen ulkopuolella opitun tunnustamisesta ja ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen kehittämisestä.

Ministerineuvosto on sopinut myös viidestä yhteisestä koulutuksen benchmark-arvosta, jotka on huomioitu voimassa olevassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa.

Viime joulukuussa Maastrichtissa järjestetyssä Kööpenhaminan prosessin seurantakokouksessa 32 maan opetusministerit asettivat kahdeksan kansallista ja viisi eurooppalaista kehittämistavoitetta koulutusjärjestelmien kehittämiseksi.

Maastrichtin kommunikation kansalliset tavoitteet koskevat mm. yhteisten suositusten käyttöönottoa (laadunvarmistus, osaamisen tunnustaminen, elinikäinen ohjaus), koulutuksen rahoitusta, rakennerahastojen käyttöä ja oppimismahdollisuuksien kehittymistä erityisesti työelämän näkökulmasta ja syrjäytymisen uhan ehkäisemiseksi.

Maastrichtin kommunikation korostaa aikuisten ja työssä olevien opiskelumahdollisuuksien kehittämistä. Kyse ei ole vain muodollisesta koulutusjärjestelmästä vaan myös työpaikoilla tapahtuvasta osaamisen kehittymisestä. Maastrichtin kommunikation tärkeä viesti on, että osaamisen kehittäminen ei rajaudu vain korkeasti koulutettuihin huippuosaajiin. Valiokunta pitää myönteisenä, että laaja ammatillisen osaamisen kehittämisen näkökulma oli vahvasti esillä ns. ensimmäisessä Wim Kokin raportissa. Vaikka Kööpenhaminan prosessi on edennyt, eivät ammatillisen koulutuksen ongelmat ole ratkenneet kansallisilla tasoilla. Kööpenhaminan prosessin

seuraava seurantakokous järjestetään Suomen puheenjohtajakaudella vuoden 2006 lopulla.

Valiokunta toteaa, että kansallisessa elinikäisen oppimisen strategiassa koulutusjärjestelmä on nähtävä kokonaisuutena, jossa luodaan kokonaisnäkemys ammatillisesta ja korkeakoulutuksesta sekä nuoriso- että aikuiskoulutuksen alueilta. Elinikäisen oppimisen strategiaan kuuluu myös työpaikoilla tapahtuva osaamisen kehittyminen, joten sen on oltava laajempi kuin opetusministeriön hallinnonalan kehittämissuunnitelma. Valiokunta pitää tärkeänä työpaikoilla tapahtuvan oppimisen ja arkioppimisen tunnustamista elinikäisessä oppimisessa.

Työ- ja elinkeinoelämän näkökulmasta koulutusjärjestelmän keskeinen tehtävä on ammatillisen osaamisen ja pätevyyden kehittäminen ja siten taloutemme edistäminen. Talouden edistämisen ei ole sinänsä ristiriidassa koulutuksen muiden tehtävien kanssa. Kansainvälistyvässä maa-

ilmassa on Suomen koulutusjärjestelmää kehitettävä kansainvälisesti laadukkaaksi ja vertailukelpoiseksi, samalla kun on huolehdittava kansallisen kulttuurin kehittämisestä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomen kansallisessa järjestelmässä edelleenkin selkeästi korkeakoulutus perustuu duaalijärjestelmään. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen osalta tulee huolehtia siitä, että ne säilyttävät oman identiteettinsä. Toisen asteen koulutuksessa tulee ponnistella ammatillisen koulutuksen houkuttavuuden lisäämiseksi ja yritysten tarpeiden huomioonottamiseksi.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 17 päivänä helmikuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kaarina Dromberg /kok
 vpj. Sade Tahvanainen /sd
 jäs. Esko Ahonen /kesk
 Hanna-Leena Hemming /kok
 Tuomo Hänninen /kesk
 Tatja Karvonen /kesk
 Rauno Kettunen /kesk
 Mikaela Nylander /r

Kirsi Ojansuu /vihr
 Seppo Särkiniemi /kesk
 Ilkka Taipale /sd
 Marja Tiura /kok (osittain)
 Jutta Urpilainen /sd
 Raija Vahasalo /kok
 Unto Valpas /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.